

## Katolska kvinnor tar till orda

Nu tar katolska kvinnor till orda, kvinnor från en rad olika bakgrunder och från hela världen. Mycket har hänt på kort tid inom den romersk-katolska kyrkan vad gäller kvinnors ställning. Det börjar nu påverka synen på kvinnors roll inom själva kyrkostrukturen, skriver Madeleine Fredell i denna artikel som sammanfattar mycket av det positiva som hänt på detta område inom den romersk-katolska kyrkan.

På Facebook hittar man sidan *Catholic Women Speak* som administreras av Tina Beattie, professor i teologi vid Roehampton universitet utanför London. Sidan är knuten till ett nätverk med samma namn. Inför den andra delen av katolska kyrkans biskopssynod om familjen i oktober 2015 ger man ut en bok med titeln *Catholic Women Speak: Bringing Our Gifts to the Table* med artiklar av 43 katolska kvinnor från hela världen under ledning av Tina Beattie. Åtta veckor har det tagit för projektet att gå från idé till färdigt manuskript och boken ges ut av Paulist Press och lanseras i Rom 1 oktober. Varje delegat på familjesynoden kommer att få ett exemplar. Sedan hoppas man att den kommer att användas överallt för vidare samtal om kvinnors roller i den katolska kyrkan.

Katolsk feministteologi är förvisso inget nytt. Katolska feministteologer har funnits länge och flera är internationellt kända, alltifrån 1970-talets Catharina Halkes till våra dagars Elizabeth Johnson. Skillnaden är bara den att katolska kvinnor börjar träna in i Vatikanens mansdominerade värld och påverka den romerska mentaliteten när det gäller kvinnans roll i själva kyrkostrukturen. Som bekant tänker Rom i sekellånga perspektiv så några storslagna och genomgripande förändringar förväntas inte. Samtidigt har kyrkans aktuella ledning visat på en handlingskraft av sällan skådat slag, även om påven Franciskus själv hittills inte gjort några radikala uttalanden i frågan. Katolska institutioner i Rom har varit påtagligt aktiva och ett av de största pådragen var en konferens på universitetet Antonianum 28 april i år med rubriken "Kvin-

nor i kyrkan, möjligheter för dialog och reflektion".

### Markering i rätt riktning

Redan under sommaren 2014 började det hända saker. Den första kvinnan någonsin utnämndes till rektor för ett påvligt universitet, Syster Mary Melone, för just Antonianum. Internationella teologikommissionen fick fem nya kvinnliga ledamöter för mandatperioden 2014 – 2019, tidigare hade det bara funnits två kvinnor i kommissionen. Det är kanske inte ett radikalt genombrott men det är fråga om en markering i rätt riktning. De utnämnda teologerna är inte kända för några radikala ståndpunkter men det har inte heller deras manliga kollegor utmärkt sig för.

Under början av 2015 har den ena konferensen efter den andra om kvinnors roller ägt rum i Rom. Påvliga kulturrådet under kardinal Gianfranco Ravasi anordnade ett stort evenemang i samband med rådets plenarsammanträde 2-4 februari med det övergripande temat "Kvinnors kulturer". Kulturrådets sammandrag hade föregåtts av två tämligen olyckliga förhandsinformationer som avslöjade den romerska synen på kvinnan. Det första var ett kort inslag på YouTube där kvinnor inbjöds att göra ett kort videoklipp för att visa hur de levde. I sig en god idé kan man tycka. Men här fanns två problem. Det ena att inbjudan framfördes av en ung, blond, italiensk skådespelerska som putade med munnen och såg allmänt dum ut, det andra att det var föga troligt att vanliga kvinnor lite högre upp i åren på mindre än en vecka skulle kunna åstadkomma ett YouTube-klipp som speglade deras tillvaro. Skulle en motsvarande inbju-

dan till män sett lika romantisk – och orealistisk – ut? Den andra ifrågasatta informationen var mötets logotyp, en kvinnlig torso utan huvud omlindad av rep. Förvisso en förtryckt kvinnokropp – men var det särskilt lyckat som bild?

De två bildinformationerna speglar förmodligen den dubbelbottnade synen på kvinnan. Det råder ingen tvekan om att kyrkan vill befria socialt och ekonomiskt förtryckta kvinnor världen över. Samtidigt finns ett kroppsfixerat kvinnoideal som med nordeuropeiska ögon tolkas som ytligt och förnedrande. Ett annat mer filosofiskt och djupgående hinder för jämbördighet mellan kvinna och man i katolska kyrkan är idén om en "ontologisk skillnad" mellan könen. Om det verkligen skulle finnas en sådan skillnad är det väl samtidigt omöjligt att säga något relevant om den andres väsen. Det har hittills inte hindrat den katolska hierarkin att ofta och glatt tala om vem kvinnan egentligen är.

På kvinnodagen 8 mars organiserade *Voices of Faith*, en fristående NGO, tillsammans med Caritas Internationalis och USA:s ambassad till Heliga Stolen en konferens på den katolska vetenskapsakademien i Vatikanen. Här fick yrkeskvinnor från hela världen komma till tals och i panelsamtalet under ledning av Deborah Rose – Milavec, direktor för organisationen *Future Church*, deltog Tina Beattie, Astrid Lobo Gajiwala, läkare från Indien och rådgivare till den indiska biskopskonferensen, Gudrun Sailer, journalist för tyskspråkiga sändningar på Vatikanradion och Ulla Gudmundson tidigare Sveriges ambassadör till Heliga Stolen. Samtalet var ett av de mest uppfriskande som ägt rum på romerskt territorium. Ulla Gudmundson rev



ner spontana applåder när hon sade att ”Jag tror att påven Franciskus är ett lysande exempel på ’feminine genius’: tålmodig, ömsint och som visar barmhärtighet och kärlek.”

### Från ord till handling

I slutet av april var det dags för den ovan nämnda internationella konferensen på universitetet Antonianum med rubriken ”Kvinnor i kyrkan, möjligheter för dialog och reflektion” som jag själv hade möjlighet att delta i. I maj anordnade sedan Påvliga rådet för *Justitia et Pax* en konferens om kvinnorna och FN:s nya utvecklingsmål och tidningen *Osservatore Romano* en annan om kyrkan och kvinnans situation i dag. Om det fortsätter i den här takten måste ord leda till handling fortare än vad som är vanligt i katolska sammanhang.

Det påvliga universitetet Antonianum med rektor Mary Melone tillsammans med Chiles ambassadör till Heliga Stolen, Mónica Jiménez de la Jara hade alltså inbjudit till konferens om kvinnofrågor i kyrkan. Sammandraget hade sponsrats av USA:s och Storbritanniens ambassader till Heliga Stolen liksom av delegationen från Europeiska Unionen. Därmed blev det ett möte mellan teologer, diplomater, tjänstemän i Vatikanen och journalister. Men det var varken Vatikan- eller Europacentrerat utan representanter från alla kontinenter fanns med, även om flera var stationerade i Rom för kortare eller längre tid.

En viktig bakgrund till den här liksom till övriga konferenser om kvinnofrågor ligger i den lista på kvinnliga teologer från hela världen som Ulla Gudmundson överlämnade till påven Franciskus vid sin avskedsaudiens hösten 2013. Listan hade sammanställts av Tina Beattie, Ulla Gudmundson och undertecknad och levde sitt eget liv under 2014. I inbjudan till konferensen nämndes särskilt denna lista och alla som stod på den var välkomna.

Vad var det som var unikt med just den här konferensen? Visst gör sig kulturella skillnader gällande i ett sådant här sammanhang, men skiljelinjerna finns inte alltid där vi tror. I sitt inledningsanförande uppmanade Mónica

Jiménez deltagarna att tala fritt om alla frågor, också de svåra. Mary Melone vill se Antonianum som en plats för vidare reflektion kring kvinnans roll i kyrkan och att vi måste hitta olika vägar till en fullödig integration av kvinnorna i kyrkan. Samtidigt får vi inte se frågan som enbart funktionell utan det handlar om att kvinnor är kyrka. Vår reflektion och vårt arbete handlar inte bara om att tänka i nya banor och förändra kvinnans roll i kyrkan, utan om att *både* mäns och kvinnors roller ska förändras. Vi måste lyssna öppet på varandra utan fördomar. Hon avslutade med att understryka att kvinnor inte är gäster i kyrkan utan att vi är kyrka.

Ovan nämnda kardinal Gianfranco Ravasi gav ett anförande där han uppmuntrade deltagarna att inte fastna i historiska fakta om underordning och förtryck utan att se framåt och fokusera på förändringar. Vi måste ta oss an en grundläggande antropologisk fråga som handlar om identitet och relationer, menade han. Hittills har detta tolkats utifrån en manlig grammatik. Den antropologiska frågan är komplicerad och måste ta hänsyn till naturvetenskap, genetik, hjärnforskning, etik och kultur i bred mening. Han citerade ur Germain Greers *The Female Eunuch*, ”Vi kvinnor vet vad vi är, vad vi inte vet är vad vi skulle ha kunnat vara.” Vad är det vi kvinnor har förlorat på vägen? Historien har helt åsidosatt en kvinnlig tolkning av verkligheten och den måste nu få komma till tals.

Det teologiska huvudanförandet hölls av teologen Cettina Militello som undervisat i ecklesiologi och mariologi med särskild tonvikt på en teologi om lekfolket, kvinnoteologi och ekumenik. Hon vill se ett jämbördigt partnerskap i kyrkan och påpekade att alla religioner innehåller en ”religiös” motivering till kvinnlig underordning och att detta delvis fortfarande är allmängods. Därför måste all kvinnofientlighet avslöjas även det som finns i bibeln. I stället ska vi betona förbundet mellan Gud och människan, man och kvinna, liksom inbjudan till ett jämbördigt lärjungaskap uttryckt i bland annat Gal 3:28. Det är likaledes viktigt att våga se kyrkofädernas negativa påverkan på kvinnors roller och successiva

uteslutning från ett jämställt deltagande i det kyrkliga livet. Döpet var jämbördigt men kvinnorna uteslöts från medbestämmande och ledarskap.

Militello påpekade att stereotypa uppfattningar om kvinnan levte kvar under hela 1900-talet i synnerhet grundat på begreppet ”kvinnans natur”. Men här finns flera obearbetade frågor. Det internationella kvinnoåret 1975 öppnade många nya vägar men i katolska kyrkan var kvinnan fortfarande utesluten från liturgiska tjänster som kräver vigning. I det här avseendet blev Troskongregationens instruktion *Inter Insigniores* 1976 förödande. Här underströks den ikoniska principen, det vill säga att endast män kan representera Kristus. Kvinnor kan enligt dokumentet endast representera kyrkans kvinnliga sida. Johannes Paulus II erkände mäns och kvinnors jämbördighet på det mänskliga planet genom begreppet *communio personarum*, ”personernas gemenskap”. Men han vidhöll åtskillnad mellan könen för övrigt och förföll till ett stereotypt tänkande inte minst genom begreppet ”the feminine genius”.

### Nya modeller för ledarskap

Problemområdena idag står att finna i bland annat genusbegreppet som måste kunna användas som en klassificeringskategori. Det är nödvändigt att skilja på ”genus” och ”genusteorier” och att kunna använda dem i diskursen. Militello förespråkade också begreppet ”reciprocitet”, ”ömsesidighet”, som ett steg vidare från den traditionella ”komplementaritetstanken”. Hon menade att ”reciprocitet” bättre erkänner kvinnor och män som personer och bättre tar hänsyn till mäns och kvinnors olika karisma.

Vidare betonade Militello vikten av nya modeller för ledarskap där kvinnors auktoritet erkänns. Det är grundläggande att både män och kvinnor är fullvärdiga medlemmar i kyrkan genom döpet och eukaristin. Militello varnade för att vi inte får nöja oss med rådgivande funktioner utan måste få tillträde till de verkligt beslutsfattande posterna. Men vi bör också gå bortom de traditionella maktrollerna och tänka i termer av gemenskap, *communio*, och påskynda vägen från underordning till medansvar



i kyrkan. Frågan om varför prästvigningen bara skulle vara förbehållen män måste också synas och en kyrka med mer kvinnliga drag kommer att positivt bidra till hela mänsklighetens goda. Hon avslutade med att säga att "glada nyheter sprids snabbt idag!"

Därefter följde en paneldebatt med inledare från de fem kontinenterna under ledning av Flaminia Giovanelli som är undersekreterare i Påvliga Rådet för *Justitia et Pax* till vilket hon utnämndes av Benediktus XVI 2010. De mest intressanta inläggen i panelsamtalet kom från Latinamerika och Nordamerika. Carolina del Rio Mena från Chile representerade den latinamerikanska kontinenten och tog upp den traditionella *machismo* som genomsyrar både det sociala och kyrkliga livet. *Machismo* går hand i hand med den kvinnliga *marianismo* som betonat Jungfru Marias lydnad, underkastelse under Guds vilja och hennes passivt lyssnande roll. Socialt har det lett till överordnade män och underordnade kvinnor. Carolina del Rio anser att Marias moderskapsroll måste förändras till att betona Maria som vän, syster och lärjunge. Här har kvinnor ett särskilt teologiskt ansvarsområde som inte får överskuggas av katolska kyrkans läroämbete. Hon menade att vi måste se över kvinnors roller, i synnerhet i kyrkan och därmed omformulera kyrkans symboliska betydelse. En ny teologisk antropologi är nödvändig. Syster Carol Keehan, från Nordamerika, är verkställande direktör för Catholic Health Association (CHA), en av de mäktigaste posterna inom katolska kyrkan i USA. Carol Keehan var med på Times lista över de hundra mest inflytelserika personerna i världen 2010. Inte mindre än 620 sjukhus ligger under CHA, men organisationen leder också en rad andra arbetsfält inom hälsosektorn. Hon poängterade att kyrkan bara använder sig av hälften av sina talanger genom att kvinnor inte får meningsfulla poster i kyrkans tjänst. Hon underströk att prästvigning inte är nödvändig för de flesta ledarskapspositioner i kyrkan. Om kvinnor fick tillgång till dessa poster skulle kvinnors värde och värdighet öka också på många andra håll i världen. Myten om kvinnan som den

som kan lyssna måste överges och vi måste gå utöver kulturella skillnader. Ett av hennes förslag var att anordna en "Synod of women" likaväl som en "Synod of families", det vill säga av och med kvinnor, av och med familjer.

Gruppsamtalen under konferensen var uppdelade efter olika språk: engelska, franska, italienska och spanska. Själv framförde jag här behovet av en ny teologisk antropologi där de mänskliga kvaliteterna betonas och inte stereotypa roller för män respektive kvinnor. Vi bör bygga en teologisk antropologi på utsagan att vi är skapade till Guds avbild och likhet och därmed kallelsen att representera Gud i världen liksom på dopet där vi, man som kvinna, döps till Kristus och fullt ut representerar Kristus i kyrkan och världen. I detta sammanhang tror jag också att vi en gång för alla måste överge begreppet komplementaritet och heller inte fastna vid reciprocitet, utan snarare använda oss av relationalitet. I en vuxen relation måste varje part vara unik och fullvuxen som människa för att relationen ska kunna fungera och detta oavsett vilket kön parterna har. Det handlar om personliga, individuella kvaliteter, och inte på förhand tillskrivna roller. För det tredje tror jag också att den civila lagstiftningen måste tala om föräldraskap och göra det möjligt för både fadern och modern att ta hand om barnen fullt ut. Faderskap är en lika viktig kallelse som att vara moder. Övriga tankar som framfördes i gruppen var förslaget på en synod för kvinnor, att kvinnor bör ingå i påvens särskilda kardinalsråd, det så kallade C9, samt att kvinnor bör få några av de högsta posterna i de tilltänkta råden för lekfolket respektive freds- och rättvisefrågor. Det hävdades bestämt att kyrkan är en återspeglning av den diskriminering som kvinnor är underkastade i världen i övrigt men att kyrkan är kallad att evangelisera med trovärdighet och så förvandla samhället inifrån.

### Kvinnor till kurian

I den avslutande plenarsamlingen formulerades en rad rekommendationer som alla deltagarna uppmuntrades att bearbeta vidare. Några av dessa är:

- att ledarskaps- och beslutsfattande

positioner i den romerska kurian inte är bundna till prästvigning och därför bör besättas av kvinnor omedelbart. En översyn och förnyelse av den kanoniska lagen är påkallad i detta avseende;

- att verkliga strukturförändringar och inte bara finjusteringar måste till i själva institutionen;

- att förändra mentaliteten och att det är viktigt att kvinnorna inte själva spelar med i ett underordningsparadigm;

- att kyrkan reviderar sin antropologi, ecklesiologi och mariologi;

- att vi inte behöver en teologi om kvinnan utan en ny teologi om människan som kvinnor och män gör tillsammans;

- att prästämbetet måste tänkas om;

- att kyrkan måste se på mänskliga relationer ur ett horisontellt perspektiv och inte utifrån ett vertikalt hierarkiskt paradig.

Och nu tar katolska kvinnor till orda, kvinnor från en rad olika bakgrunder och från hela världen. Vi har olika gåvor som vi bär fram till brödsbrytelsens bord. Boken *Catholic Women Speak: Bringing Our Gifts to the Table* är ett sätt att föra dialogen framåt och ett steg att möjliggöra förändringar. Och vi talar med *parrhēsia*, öppenhet och frimodighet, som påven Franciskus uppmanade biskoparna att göra i första delen av familjesynoden 2014. Här presenteras grundstenar för en ny antropologi, talas om familj, äktenskap, skilsmässa och sexualitet i vid bemärkelse, påtalas kvinnors fatigdom och diskriminering, och ges konkreta förslag på hur kvinnors röster verkligen kan bli hörda i kyrkan. 1 oktober äger bokreleasen rum på det påvliga universitetet Antonianum som på ett framsynt och modigt sätt tagit sig an kvinnofrågan på bred bas. Och kvinnligt ledarskap saknas inte, att föra bokprojektet i hamn på rekordtid är något som kräver en mångsidig kvinna som professor Tina Beattie. Påven Franciskus har många kvinnor som tillsammans med honom kan leda kyrkan framåt – med *parrhēsia*!

---

MADELEINE FREDELL OP  
Stockholm